

TIBBIYOT XODIMLARI ETIKA VA DEONTOLOGIYA

Boymirzayeva Xurshida Sobirovna
Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti
Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Tibbiy etika bu etikaning falsafiy intizomi bo'limi bo'lib, uning tadqiqot ob'ekti tibbiyotning axloqiy-axloqiy jihatlarini hisoblanadi. Tibbiy etika uchta asosiy yo'nalish bo'yicha shaxslararo munosabatlarni va ular orasidagi turli muammolarini hal qilishni o'rganadi: 1. tibbiy xodim-bemor, 2. tibbiy xodim-bemorning qarindoshlari, 3. Tibbiy xodim-tibbiy xodim. Tibbiyot sohasidagi har qanday ishchi shafqat, mehribonlik, sezgirlik va javobgarlik, bemorga g'amxo'rlik va ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishi kerak. Tibbiyot deontologiyasi tibbiyot xodimlaridan yuksak insoniy fazilatlar, sofdillik, ziyraklik, odamiylik va boshqalarga ega bo'lishni taqozo etadi.

Kalit so'zlar: tibbiy etika, axloq, tibbiy xodim, deontologiya, kasbiy etika, yaxshilik, adolat, qadr-qimmat, Hippokrat modeli, Paracelsus modeli, Biotibbiyot modeli.

ANNOTATION

Medical ethics is a branch of the philosophical discipline of ethics, the object of its research is the ethical and moral aspects of medicine. Medical ethics studies interpersonal relations and solving various problems between them in three main directions: 1. medical worker-patient, 2. medical worker-patient's relatives, 3. medical worker-medical worker. Any worker in the medical field should be treated with compassion, kindness, sensitivity and responsibility, care and attention to the patient. Medical deontology requires medical workers to have high human qualities, honesty, intelligence, humanity, etc.

Key words: medical ethics, morality, medical worker, deontology, professional ethics, goodness, justice, dignity, Hippocrates model, Paracelsus model, Biomedical model.

Tibbiy etika bu etikaning falsafiy intizomi bo'limi bo'lib, uning tadqiqot ob'ekti tibbiyotning axloqiy-axloqiy jihatlarini hisoblanadi. Hozirgi vaqtda bu ikki atama — «tibbiyot etikasi» va tibbiyot deontologiyasi» yonma-yon qo'llaniladi. Etika – hozirgi davrning dolzarb muammolaridan biri. Muammoni hal qilishda uni har tomonlama yoritish talab qilinmaydi, balki hozirgi etikaning asosiy muammolarini va prinsiplari haqida umumiy ma'lumot berishdan, bo'lg'usi yosh avlodga ijtimoiy va ma'naviy mas'uliyat, mehr-shavqat tuyg'ularini tarbiyalashni, insonparvarlikni shakllantirishga ko'maklashishdan iborat. Zamonaviy g'oyalarga ko'ra, tibbiy etika

quyidagi jihatlarni qamrab oladi. Ilmiy - tibbiyot xodimlarining axloqiy-ma'naviy jixatlarini o'rganadigan tibbiyot fanining sohasi, Kasbiy - amaliyotda axloq me'yorlari va qoidalarini shakllantirish va qo'llash masalalari bo'lgan tibbiy amaliyot sohasi. Tibbiy etika uchta asosiy yo'nalish bo'yicha shaxslararo munosabatlarni va ular orasidagi turli muammolarini hal qilishni o'rganadi: 1. tibbiy xodim- bemor, 2. tibbiy xodim - bemorning qarindoshlari, 3. tibbiy xodim - tibbiy xodim. Tibbiyot sohasidagi har qanday ishchi shafqat, mehribonlik, sezgirlik va javobgarlik, bemorga g'amxo'rlik va ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishi kerak. Ibn Sino bemorga alohida yondashuv haqida: "Siz har bir kishining shaxsan o'ziga xos tabiati borligini bilishingiz kerak. Hech kimga o'xshamaydigan noyob bemor sifatida qarash kerak". Bu so'z nafaqatnutq madaniyatini, balki hushmuomalalik hissi, bemorning kayfiyatini ko'tarish, uni ehtiyotkorona ifodalash bilan jarohatlamaslik ma'nosini anglatadigan so'zdir. Tibbiyot etikasi- bu amaliy tibbiyot etikasi, bioetikasining tarkibiy qismi bo'lib, u tibbiyotning xususiy etik muommolarini yechishga qaratilgan. Biomedikal etikada muammolarni hal qilishga yordam beradigan bir qancha printsiplar mavjud:

- Yaxshilik - amaliyotchi bemorning manfaati uchun harakat qilishi kerak.
- Xiyonat qilmaslik-"Birinchidan, zarar qilma"
- Avtonomiya - bemor davolanishdan bosh tortish yoki tanlash huquqiga ega.
- Adolat - sog'liqni saqlash resurslarining taqsimlanishi va kimga qanday davolanish kerakligini hal qilish.
- Qadr -qimmat - bemor (va bemorni davolayotgan odam) qadr -qimmatga ega bo'lish huquqiga ega.
- Rostgo'ylik va halollik - bemorni aldamaslik kerak va ular kasalliklari va davolanishi haqida butun haqiqatni bilishga loyiqdir

Deontologiyasida uzoq tarix davomida ko'plab axloqiy tamoyillar aniq shakllantirilgan qoidalar, shifokor uchun xulq-atvor normalari shakllangan. Tibbiyot deontologiyasi tibbiyot xodimlaridan yuksak insoniy fazilatlar, sofdillik, ziyraklik, odamiylik va boshqalarga ega bo'lishni taqozo etadi. Tibbiyot deontologiyasi xalqaro kodeksini Xalqaro vrachlar jamiyati tasdiqlagan (1949, Jeneva). O'zbekiston Respublikasida tibbiyot institutini bitiruvchilar „O'zbekiston shifokori“ning qasamyodini qabul qiladilar (1996-yildan).Shifokorning bemor bilan munosabati. Bu yerda tibbiy etika va tibbiy deontologiya eng katta ahamiyatga ega. Haqiqat shundaki, ularga rioya qilmasdan, bemor va shifokor o'rtasida ishonchli munosabatlar o'rnatilishi ehtimoldan yiroq emas va bu holda kasal odamni tiklash jarayoni sezilarli darajada kechiktiriladi.

Tarixiy nuqtayi nazardan tibbiyot etikasining to'rtta asosiy modeli mavjud:

1. Gippokrat modeli ("Qasam"."Qonun xalqida" va b.) "Zarar yetkazma" - Gippokrat ifodalab bergan bosh etik talab bo'lib, uning axloqiy mazmun mohiyati bu fundamental tibbiyotning inson hayotini qilishdagi kafolatidir.

2. Paratsels modeli shifokorning bemorga bo'lgan axloiy munosabatini "Yaxshilik qil" talabi nuqtayi nazaridan belgilaydi. Insonparvarlik, rahmdillik va muruvvat kabi etik prinsiplar birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib oldinga chiqadi.

3. Tibbiyot etikasining deontologik modeli 18-asrning oxiri va 19-asrning boshlarida shakllangan bo'lib, bu model shifokorning fe'l-atvorida axloqiy benuqsonlikni talab qiladi.

4. Biotibbiyot modeli inson huquqlari va qadr-qimmatini hurmat qilish prinsiplariga ishlangan bo'lib, bemor avtonomiyasi, xabar berilgan rozilik, maxfiylik va haqqoniylik ushbu modelning bosh prinsiplari. Deontologiya, ya'ni kishining xulqi, odobi haqidagi tushuncha 16-asrning boshlarida ingliz faylasufi va iqtisodchisi I. Bentam tomonidan taomilga kiritilgan. Tibbiyot deontologiyasiga oid ma'lumotlar uzoq tarixga ega. Aslida, Tibbiyot deontologiyasi keng falsafiy mazmunga ega bo'lib, bir qancha yo'nalishlardan iborat: — shifokor bilan bemor o'rtasidagi; — shifokor bilan bemorning yaqin kishilari o'rtasidagi munosabat; — shifokorning hamkasblari bilan munosabati va h.k. Tibbiyot deontologiyasiga vrachning sir saklashi, bemorning hayoti va sog'lig'i uchun tibbiyot xodimining javobgarligi, tibbiyot xodimlarining o'zaro munosabati masalalari va boshqa kiradi.

Xulosa: Xulosa qilib shuni aytish mumkin: Shifokor va bemor o'rtasida o'zaro tushunishni o'rnatishning eng muhim shartlaridan biri bu tuyg'u qo'llab quvvatlash. Agar bemor shifokor yordam berishni emas, balki yordam berishni niyat qilganini tushunsa, u davolanish jarayonida faolroq ishtirok etishi mumkin.

3. Muxamedova Z.M., Umirzakova N.A. Bioetik atamalarning izohli lug'ati. Toshkent. 2020 y.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muxamedova Z.M., Umirzakova N.A. "BIOETIKA" o'quv qo'llanma. T.2020.
2. Юлдашев Н. М., Сайдалиходжаева О.З., Саидов А.Б. "Биоэтика", Учебник. Ташкент.2018.
3. Muhammedova Z.M., Rizayev J.A., Maxmudova A.N., "Bioetika" Tibbiyot oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik, Toshkent. 2021y.
4. Bioetika va inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (YUNESKO, 2005);
5. Мухамедова З.М. Актуальные проблемы развития биоэтической культуры населения. Сб.-к мат-в Меж. рег науч.практ.сем.тренинга "Биоэтическая [экспертиза в биологии](#), медицине и образовании." Душанбе: Азия Принт, 2010.317с. С.196- 202
6. Мухамедова З.М. Роль биоэтических комитетов в обеспечении гарантий социальной защиты и безопасности здоровья в Узбекистане. Бюллетень ассоциации врачей Узбекистана №2 2014 Т. С. 96-100
7. Биомедицинская этика: Практикум /Под общ. ред. С.Д.Денисова, Я.С.Яскевич – Мн.: БГМУ, 2011. Bioetika va inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (YUNESKO, 2005);